

Cambijev zbornik I – II, Zbornik radova posvećenih osamdesetogodišnjici života Nenada Cambija, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 44 i 45; ur. Radoslav Bužančić; nakladnici: Konzervatorski odjel – Split, Ministarstva kulture republike hrvatske i Književni krug Split, Split, 2019., 491 str. i 454 str.

Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji su, po četvrti put, dva broja časopisa posvetili jednom akademiku. Nakon Cvite Fiskovića, Krune Prijatelja i Ive Petriciolija ovaj je put to još jedan bard naše kulture, arheologije i povijesti umjetnosti, akademik Nenad Cambi. Brojevi 44 i 45 nose naziv *Cambijev zbornik I i II*. Izdavači su Konzervatorski odjel Split i Književni krug Split. Valja napomenuti kako su tiskanje novčano pomogli Župni ured uznesenja BDM – Katedrala Split, Društvo prijatelja dubrovačke starine iz Dubrovnika i Nacionalni park „Krka“. Ukupno sadrži 945 stranica teksta, od čega 491 str. u prvom i 454 str. u drugom svesku. Tekstove potpisuje 49 autora od kojih su devetorica iz inozemstva. U naslove ubrajamo i uvodni članak glavnog urednika Radoslava Bužančića čiji naslov „Zbornik posvećen akademiku Nenadu Cambiju u povodu 80. obljetnice života“ (7 – 18) na hrvatskom i engleskom jeziku vrlo sažeto i s osjećajem za bitno donosi *curriculum vitae* akademika Cambija. Donosi sve bitne datume tijekom njegova života, ali i stavlja naglasak na sve najvažnije sastavnice njegova interesa. Među autore spada i Tatjana Petrić koja je uložila veliki napor da bi nam predočila cjelovitu bibliografiju prof. Cambija između 1967. godine, od kada datira njegov prvi rad, do 2019. godine (19 – 64). U tom je razdoblju autor napisao 546 bibliografskih jedinica vrlo različitog karaktera, od knjiga do natuknica u enciklopediji. Na početku autorica objašnjava metodologiju prikupljanja podataka, grupe u koje su svrstane, a u svakoj od njih poštuje se kronologiju objavljivanja. Svi članci imaju svoj sažetak na engleskom jeziku, dok članci napisani na stranom jeziku (njemački, engleski, francuski) imaju sažetak na hrvatskom.

U prvom svesku nalazimo priloge 28 autora (uključujući uvod i bibliografiju) dok ih je u drugom svesku 21.

Prvi članak s naslovom „Korijeni i odjeci Plinijeva navoda ... *et capris laudata Brattia* ... u antičkoj ostavštini Brača“ dolazi iz pera Ante Rendića Miočevića, a bavi se nalazima kojima pokušava osvijetliti tragove Plinijeva navoda iz naslova (65 – 92). „Otpor Dardanaca rimskom osvajanju i romanizaciji“ naslov je rada Nasera Ferrija u kojem se analiziraju podatci od prvog spomena Dardanaca u 4. st. pr. Kr. do otpora koji traje sve do izmaka antike čime su „uspjeli izbjeći uništenje i nestanak mnogih etnokulturoloških čimbenika“ (93 – 111). Snježana Vasilj donosi članak „Prikaz Geriona na brončanom prstenu iz Ošanića kod

Stoca“ što je povezano s desetim Heraklovim zadatkom. Smatra kako ovaj prikaz upućuje na kontakte Daorsa s radionicama Etrurije iz kraja 6. i 5. st. pr. Kr. (113 – 120). Tema rada Miroslava Katića je „Proizvodnja i raširenost amfora Faros 2 na istočnoj obali Jadrana“ s obzirom na to da su se navedene amfore tijekom 2./1. st. pr. Kr. vjerojatno proizvodile u Farosu na otoku Hvaru na što, uz ostalo, ukazuju i nalazi deformiranog i prepečenog ulomka oboda (121 – 131). Naslov priloga Marine Miličević Bradač je navod iz Vergilijevih *Georgika* „Tam multa in tectis, crepitans salit horrida grando“ u kojem se bavi magijskim riječima i postupcima u cilju zaštite vinograda i polja od oluje, tuče, suše i skakavaca (133 – 152). Ivan Matijević piše o „Salonitanskim natpisima vojnika i veterana u upravnim i vjerskim službama u nekim gradovima rimske Dalmacije“. Riječ je o vojnicima i veteranima iz Ekva, Flanone i Salone koji su ostvarili upravne, svećeničke i administrativne dužnosti (153 – 174). Dino Demicheli obrađuje „Dva epigrafska spolija iz Dioklecijanove palače sa spomenom rimskih vitezova“. Jedan pripada ulomcima nadgrobne are, a drugi ulomku sarkofaga. Prvi je datiran u 1. st., a drugi tijekom 3. st. n. Kr. (175 – 190).

O davno objavljenom nadgrobnom natpisu iz Salone piše Dražen Maršić u članku „Naknadna razmišljanja o ugradbenom reljefu sa sjeverne salonitanske nekropole“. Analizira gentilno ime vlasnika te predlaže okvirno datiranje u kraj 1. do sredine 2. st. (191 – 201). O „Natpisima antičkog Argirunta“ rad donosi Miroslav Glavičić. Razmatra poznate natpise o kojim se višekratno pisalo, a posebice onaj namjesnika u rimskoj provinciji Dalmaciji L. Volusia Saturnina zaključujući kako natpisna građa dokazuje da je stanovništvo Argirunta prihvatilo rimsku natpisnu praksu (203 – 214). Među člancima koji slijede tri su iz grupe koja je jedan od primarnih interesa akademika Cambija.

Tako je članak „Ein ‘Attischer’ Erosen-Sarkophag in Salona“ prilog Guntrama Kocha (215 – 219). Najznačajniji je zaključak da sarkofag iz kasnog 2. st. n. Kr. nije original importiran iz Atene što proizlazi ne samo iz činjenice da je rađen u penteličkom, a ne u prokoneškom mramoru nego i u drugačijoj upotrebi svrdla, kao i u još nekim elementima. Branka Migotti piše o „Jadranskom utjecaju na proizvodnju južnopanonskih stela: Dalmacija ili sjeverni Jadran?“ Mada je naslov pod upitnikom Migotti na osnovi strukturalno-ikonografske analize dvije stele nađene u Sisku i Šćitarjevu pripisuje klesanju pod utjecajem sjevernojadranskih radionica (231 – 246). Još jedan inozemni prilog pod naslovom „Beobachtungen zu den Sarkophagen aus Mursa un Cibalae“ donosi nam Erwin Pochmarski (247 – 260). Obrađuje ukupno 21 sarkofag odnosno ulomak sarkofaga s najrazličitijim motivima, koji podrijetlo imaju u ovim dvjema panonskim kolonijama. Igor Borzić piše o „Ulomku sarkofaga od prokoneškog mramora iz Potirne na otoku

Korčuli“ (261 – 271). Borzić kazuje kako brojni do sada nađeni ostatci svjedoče o postojanju rimske *ville rustice* na širem prostoru pozicije Mirje te kako ovaj, kao i ostali nalazi, „svjedoče o kontinuiranom visokom nivou života vlasnika ovog imanja“, ali i bliskim vezama sa Salonom. John Matthews još jednom progovara o temi kralja Artura odnosno o legendi povezanoj s natpisom Lucija Artotija Kasta nađenom u Podstrani i svim dvojbama s tim povezanim u članku „King Arthur of the Romans: Lucius Artorius Castus and the Sarmatians in Britain“ (273 – 296). O „Nalazima rimske vojne opreme iz Augusteuma u Naroni“ piše Sanja Ivčević (297 – 312). Nalazi koje datira od druge pol. 1. do 3. st. pripadaju dijelovima konjske opreme i opreme vojnika, odnosno ulomku oklopa i okovu pojasa. Analizom stare dokumentacije, ubikacije koju je postavio don Frane Bulić, kao i važnog davno nađenog materijala (salonitanska Tihe), Jasna Jeličić Radonić (313 – 329) piše o „Namjesnikovoj palači u Saloni“ utvrđujući kako je ona tijekom vremena, posebice u vrijeme Dioklecijana, doživjela znatna preuređenja. „Hekata Trivia iz Salone“ u fokusu je interesa Ane Torlak (331 – 344) koja obrađuje dva spomenika sa spomenom trojne boginje za koje utvrđuje da još uvijek postoje mada se dugo vremena mislilo da su izgubljeni. Figuralni spomenici Izide iz Senie, Jadera, Enone, Salone i Narone, čiji je kult bio prihvaćen u Dalmaciji, tema je rada Inge Vilogorac Brčić „Cults of Isis in Dalmatia“ (345 – 358). O „Nedovoljno poznatim brončanim figurama Merkura iz zbirke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine“ više donosi Adnan Busuladžić (359 – 369). Još jednu temu koja je duboko utkana u opus N. Cambija obrađuje Ivana Jadrić-Kučan: „Palača cara Dioklecijana u Splitu – tetrahijski spomenik“ (371 – 385). O četiri hrama u Dioklecijanovoj palači koji imaju kriptu i koje su povezane s vodom piše Ivo Babić u članku „Hramovi u Dioklecijanovoj palači i štovanje egipatskih božanstava“ (387 – 407). Smatra da na to upućuju upravo spomenute kriptu s vodom, kao i sfinga postavljena na peristilu. Još jednom temom iz kruga radova povezanih s Dioklecijanovom palačom bavi se Joško Belamarić u članku „Profanacija Dioklecijanova groba po Amijanu Marcelinu (XVI, VIII, 3-7)“ (409 – 427). U stvari se radi o sudskom procesu koji daje pogled na profaniranje palače, a Amijanov tekst uzimao se kao dokaz da je oktogonalni hram Dioklecijan podigao da bi bio njegovo posljednje odredište. I sljedeći se članak poziva na Amijana Marcelina smatrajući da je do sredine 4. odnosno do kasnog 5. st. sarkofag stajao na svom mjestu. U članku „Dioklecijanov porfirni sarkofag (?)“ (429 – 441) Zrinka Buljević obrađuje šezdeset porfirnih ulomaka pronađenih u blizini mauzoleja, očekujući da je zaista bio pokopan u porfirnom sarkofagu. Problemima tetrarhije odnosno prikazima tetrarha na osnovi nalaza u Sirmiju i Gamzigradu bavi se Ivana Popović u članku „Imperial Busts on a Globe and their Role in the Tetrarchic Ideology“ (443 –

459). S obzirom na to da je *Itinerarium Burdigalense* iz početka 4. st. značajan za poznavanje postaja na putu, pa tako i onih u našim krajevima, Mirjana Sanader je u članku „*Itinerarium Burdigalense*. Razmišljanja o ubikaciji putnih postaja i jedan prijedlog“ (461 – 473) dala pregled i analizu upravo tih postaja. Branko Jozić dotakao se još jedne teme koja je bila ne jednom u fokusu interesa N. Cambija, ali ovaj put u potpuno drugoj obradi. U članku „Pastir u starokršćanskoj umjetnosti“ (475 – 487) autor kaže da je „lik pastira u ranokršćanskoj umjetnosti..... bila je poruka o spasenju u Kristu...bez obzira što je pojedini likovni izraz isticao jedan ili više njegovih vidova“.

Ovim člankom završava Svezak I, dok Svezak II otvara članak „*Quid Athenae Hierosolymis...*klasično obrazovanje i “Kršćanska republika” autora Dina Milinovića (7 – 19). U nastavku Mladen Parlov prilaže nam članak „Žena i ženidba u misli crkvenih otaca 4. i 5. stoljeća“. Tekst (21 – 36) bazira na stavovima četvorice velikih crkvenih otaca kako onih na Istoku (Grgura Nazijanskog i Ivana Zlatoustog) tako i onih sa Zapada (Jeronim i Augustin). O starom nalazu crkve u Bilicama kod Šibenika, a na osnovi novih revizijskih istraživanja, piše Mirja Jarak – „Nove spoznaje o trikonhalnoj crkvi u Bilicama“ (37 – 52). Članak pod naslovom „Prethodni rezultati istraživanja u zadarskoj katedrali 2006. i 2007.godine“ donosi Jakov Vučić (53 – 62). Rad „Mirje – kasnoantički cenobij na Malom brigu iznad Postira“ potpisuje Vanja Kovačić (63 – 88). Riječ je o sklopu rimske vile koja je adaptirana u cenobij. Akademik Željko Tomić obrađuje dvije utvrde iz kasne antike u tekstu „*Prizna i Sutojanj* – utvrde justinijanove epohe“ (89 – 105). Sljedeći tekst uvodi nas u razdoblje srednjeg vijeka o čemu u radu „Prvi figuralni kapitel u dubrovačkom srednjovjekovlju“ piše akademik Igor Fisković obrađujući jedinstveni kapitel nađen na otočiću Lokrumu (107 – 128). Vladimir Peter Goss pozabavio se mogućnošću utjecaja Kolomana, vladara Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, na umjetnost Dalmacije u radu „Herceg Koloman i umjetnost hrvatskog prostora“ (129 – 143). Iz privatne pariške zbirke dolazi ulomak gotičke figure pokojnika. Njezinom se obradom bave Xavier Barral i Altet u članku „Un rare fragment de gisant gotique en bois provenant de l'ouest de la France“ (145 – 157). Jadranka Neralić u članku „Nadbiskup Bartolomeo Zabarella (1400-1445.): *Crkvena karijera između Padove, Rima, Splita i Firence*“ (159 – 189) obrađuje nadbiskupov vrlo zanimljiv i bogat život koji se nakon studija prava usmjerio prema crkvenoj karijeri posebice za pontifikata pape Eugena IV. „Hektorovićevo Tvrdalj između imitacija i uzora. Antička *villa maritima* u starom Gradu“ (191 – 218) tema je rada Radoslava Bužančića. Navodi kako je predložak za gradnju bio Varonov opis vile u Cassinu u njegovu djelu *De re rustica*. Godine 1555. otkriven je u Ankari glasoviti spomenik na kojem su uklesani *Res gestae* cara Augusta. Odluka da se napravi

prijepis tog spomenika vjerojatno je povezana s Antunom Vrančićem. O tome u članku „Antun Vrančić i *Monumentum Ancyrantum*“ piše Bratislav Lučin (219 – 251). Članak „Najpoznatija slika Bogorodice s djetetom iz splitske crkve sv. Petra na Lučcu i prijedlog za Ioannesa Permeniatesa“ (253 – 262) rad je Zoraide Demori Staničić. Sliku Bogorodica s Djetetom pripisuje kretskom slikaru Permenitesu iz prve pol. 16. st. O funkciji propugnakula zapadnih vrata Dioklecijanove palače u novom vijeku na osnovi novih nalaza piše Vinka Marinković u članku „Novi nalazi u propugnakulu zapadnih vrata Dioklecijanove palače u Splitu“ (263 – 276). Listi suradnika pridružuje se i akademik Radoslav Tomić s radom „Bartolomeo Litterini u Splitu“ (277 – 283) obrađujući sliku Bogorodice u dominikanskom samostanu u Splitu. Novu formu prezimena renesansnog kipara Frana K(Č)učića uz obradu niza drvenih skulptura u Blatu na otoku Korčuli predlaže Vinicije B. Lupis u članku „Prilog poznavanju drvene skulpture u Blatu i biografija kipara Frana K(Č)učića iz Blata“ (285 – 310). O nalazu, seljenju i restauraciji tri antička kipa nađena u Laciju poč. 19. st. piše Ivan Mirnik – „Giacomo Paronuzzi i Marsijina skupina kipova iz Nugentova muzeja“ (311 – 333). Arsen Duplančić je na osnovi arhivskih podataka utvrdio da je knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu, zahvaljujući tadašnjem ravnatelju Francescu Carrari nastala potkraj 1845. godine. Sve o tome donio je u članku „Osnivanje knjižnice Arheološkog muzeja u Splitu“ (335 – 375). Stanko Piplović govori o „Purifikaciji i uređenju istočnog temenosa Dioklecijanove palače u 19. st.“ (377 – 416). O prikupljanju novca koju je pokrenuo don Frane Bulić u svrhu promjene baroknog oltara svetog Dujma u splitskoj stolnoj crkvi piše Milan Ivanišević u članku „Barokni Dujmov oltar u splitskoj katedrali godine 1924“ (417 – 434). Posljednji članak u Cambijevu zborniku potpisuje Drago Šimundža. Članak „Godina velikog zavjeta i hrvatski kršćanski jubileji“ (435 – 449) posvećen je godini 1976. kada su obilježena dva velika jubileja. Prvi je tisuću godina Gospina svetišta u Solinu, a drugi trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata. Zbog toga je tu godinu Crkva proglasila Hrvatskom marijanskom godinom i Godinom velikog zavjeta.

Ovo je po svemu izniman zbornik radova u kojem su dotaknute sve teme kojima se u određenoj mjeri, u određenom vremenu i u vrlo različitom obimu bavio i slavjenik akademik Nenad Cambi, pa svakako valja preporučiti iščitavanje svih tekstova, jer se u svakom od njih mogu naći vrlo zanimljive nove spoznaje. Njihovo čitanje svakako će biti zanimljivo svima, a ne samo stručnjacima vezanim uz određenu užu temu.

Smiljan Gluščević